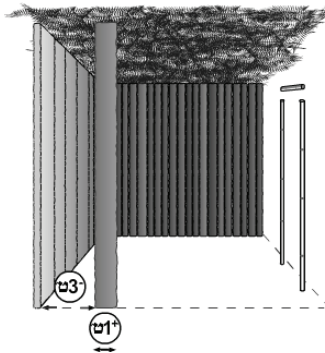

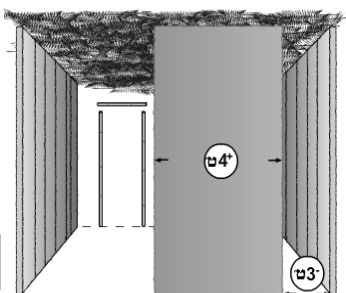
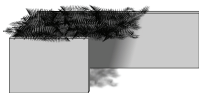
איור מבאר להלכה ב - דופן הטפח וצורת הפתח. הסוכה כשרה.

א) טפח - כ-8 ס"מ (ראה נספח מידות ומשקלות). **עשרים אמה** - כעשרה מטרים, כיוון שהאמה שישה טפחים. אמרה תורה: 'כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, ולמעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע (בבלי, סוכה ב,א). **משבעה טפחים על שבעה טפחים** - השיעור המזערי של סוכה המחזקת ראשו ורובו ושולחנו של אדם, שקיבלו חכמים ששיעור ישיבתו של אדם שישה טפחים על שישה טפחים ושולחן מזערי הוא טפח. **מיל** - אלפיים אמה, כקילומטר. **ב) דפנות גמורות** - שיש בכל דופן שבעה טפחים. **גם** - האות גמא Γ ביוונית, הדומה לאות רי"ש בכתב העברי. **בפחות משלושה** - זהו דין לבודי [=מחובר], "שכל פחות משלושה [טפחים] הריהו כדבוק" (להלן הלכה יד), משום שרווח של שלושה טפחים בגדרות צאן אינו מאפשר יציאתם של גדיים מן הדיר והוא נחשב כצמוד. בהלכה זו דופן טפח במרחק לבדו יוצרת דופן של ארבעה טפחים, שהוא שיעור קטן של מקום (הנקבע על פי המקום המזערי שהאדם יכול לעמוד בו. ראה איור.

(טז, יט)

איורים מבארים להלכה ג
 - מימין: **סוכה כשרה** -
 דופן רחבה יותר מארבעה
 טפחים מונחת סמוך
 (פחות משלושה טפחים)
 לאחת מן הדפנות
 המפולשות. למטה: **דפן**
אחת נמשכת עמהן -
 הסכך התלוי רק על דופן
 אחת היוצאת מן הסוכה
 נחשב חלק מן הסוכה

ג) **כנגד** - מול, שהן מקבילות זו לזו. **מפלש** - פתוח לרווחה, ויש מעבר בין הדפנות. **עושה דפן וכו'** - כדי שמדין לבוד יהא דופן של שבעה טפחים שהוא שיעור סוכה קטנה (לעיל הלכה א). הדין שונה מזה שבהלכה הקודמת, הקובעת שדי בטפח ומשהו, משום שכאן הדפנות מובדלות זו מזו. ראה איור. **קנים היוצאים משכף הסכה** - בסוכה כשרה שיש לה שלוש דפנות גמורות, והדופן שבפתח הסוכה ארוכה מזו המקבילה לה. ראה איור. **ד) מכוונות תחת שפת הגג** - ושפת הגג כאילו יורדת וסותמת את החלל (ראה שבת טז, יז). **ה) החיך את הגג מן**

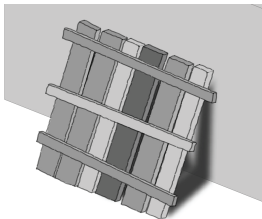
סוכות שונות

?

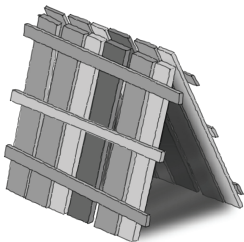
הדפן - כך שבג הסוכה יש לפחות **שְׁלֹשָׁה טַפְחִים** רווח בין הסכך לדופן שבקצה הגג. **תְּלֵה מְחֻצָּה** - בסוכה שגובהה עשרה טפחים, והמרחק בין הדופן התלויה לקרקע ולתקרת הסוכה פחות משלושה טפחים. במרחק זה נחשבת המחיצה כצמודה הן לאדמה והן לתקרה ('דין לבוד'). **(ה) הָאֲמִידִים** - צמרות, ראשי האילנות. **(ו) אֲסוּר לַעֲלוֹת בְּאֵילָן** - "גזרה שמא יתלוש" (שבת כא,ו). **או על גבי בְּהֵמָה** - "גזרה שמא יחתוך זמורה להנהיגה" (שם כא,ט). בדיני אלול, שבת ויום טוב שווים (שביתת יו"ט א,יז). **הָיוּ מְקַצְתִּי הַדְּפָנוֹת** - של סוכה המונחת על גבי הקרקע. **וּמְקַצְתָּן אֵילָנוֹת** - בשבת וביום טוב "אין משתמשין במחובר לקרקע כלל, גזרה שמא יתלוש" (שבת כא,ו). ובהלכה הקודמת - הסוכה כשרה, אך לא ליום טוב. **עוֹלֵין** - כאן פירושו נכנסים (ק"ז). **(ז) צְרִיף** - מבנה שכתליו משופעים בצורת משולש. ראה איורים השייכים להלכה זו בעמוד הבא. **בְּהַקְפָּה כְּדֵי לְרַבֵּעַ וכו'** - להכניס בה ריבוע של שבעה טפחים על שבעה טפחים, כלומר שהיקפה כשלושים טפחים.

איורים מבארים להלכה ז

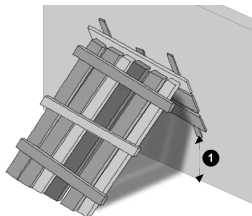
סמך ראש דפן הסכה לכתל -
הסוכה פסולה.

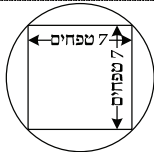
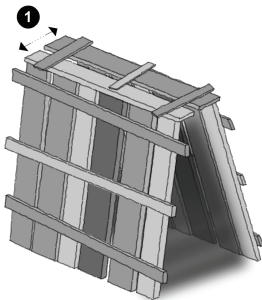
קמין צריף - הסוכה פסולה.

הגביה הדפן הסמוך לכתל מן
השקקע טפח - הסוכה כשרה.

היה לה גג אפלו טפח - הסוכה כשרה

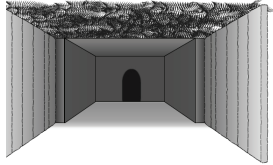
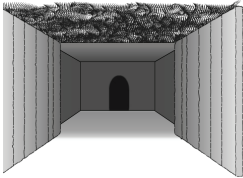

משמאל: סכה צגלה כשרה.

איורים מבארים להלכה ח - אכסדרה שיש לה פצימין

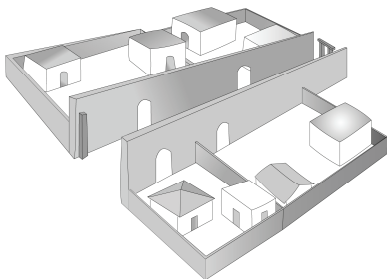
נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים - הפצימין נראים לעומד בחוץ ואינם נראים לעומד בפנים.

נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ (מסומנים באות פ) נראים לעומד בפנים ואינם נראים לעומד בחוץ.

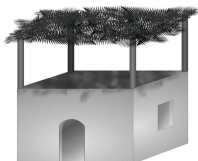

ח) אַכְסְדְרָה - רחבה מקורה לפני הבית ופתוחה לרחבת החצר (פה"מ: מעשרות ג, ו; סוכה א, י; אהלות יא, ב), כמבנה מקורה בעל שלוש דפנות (מזווה ו, ג). כאן מדובר באכסדרה שאינה מקורה, והאדם מסכך בין שני הכתלים המקבילים כשיש במקום הכותל האמצעי **פצימין** - עמודים בולטים בפתח האכסדרה כמין מזוזות, הנחשבים כסותמים את הכותל. ראה איור בעמוד הקודם. **נראין מבפנים וכו'** - מתוך האכסדרה, ראה באיור, ורק העומד מבפנים רואה בליטה בדופן הסוכה. **ט) מבוי** - מבוא. הבתים בימי קדם היו בנויים בתוך חצרות שהיו פתוחות לתוך מבוי, מעין רחוב צר ששימש כמבוא מן החצרות אל הרחוב, כלומר לרשות הרבים. ראה איור מבוי מפולש. **י) שפננזו - מולו**. **י) מבוי וכו'** - כדי להתיר טלטול בשבת מן המבוי אל החצרות ולהפך, תיקנו חכמים לתת בפתח המבוי לשם היכר **לחי** - לוח או עמוד שגובהו לפחות עשרה טפחים סמוך לפתח המבוי, ודינו בשבת כמחיצה, משום שהוא סימן המראה שהמבוי סגור ודינו כרשות היחיד (ראה איור). הלכה זו עוסקת בשימוש בלחי כדופן לסוכה. **באר** - דין הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים חל גם על בארות מים, שאסור לדלות מים מן הבאר (רשות היחיד) אל מחוץ לבאר (רשות הרבים). לבארות כאלו בארץ-ישראל, השייכות לרבים, תיקנו חכמים היתר מיוחד לדלות מהן מים

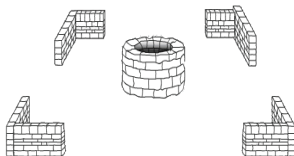
איוורים מבארים להלכה י-יא: **מבוי שַׁיֵשׁ לוֹ לְחַי** - באיור ניתן לראות מכולול של בתים, חצרות ומבוי (=מבוא) שיש לו שני כתלים, הנקרא מבוי מפולש. המבוי הוא מעבר כמין רחוב צר וקצר הפתוח לרשות הרבים, ובכתליו פתחי בתים וחצרות. החצרות משותפות לבתים אחדים. הפתח בפתחו האחד של המבוי והלחי בפתחו השני מאפשרים להוציא מן החצרות למבוי ומן המבוי לחצרות.

הלכה יא - **נַעַץ אַרְבַּעַה קַנְדָּסִין עַל אַרְבַּע זְוִיּוֹת הַגָּג וְסִכָּךְ עַל גִּבּוֹן**

בַּאֵר שַׁיֵשׁ לָהּ פְּסִין - באר מים מוקפת בעמודי זוויות (=פסים) המאפשרים לדלות מן הבאר אל מחוצה לה בשטח התחום על ידי הזוויות הללו.

בשבת: מסביב לבאר מקימים **פְּסִין** - עמודים שיש להם זוויות, ולכן הם נחשבים כמחיצה לעניין שבת ויום טוב (שבת יז, כז). ראה איור. **יֵא** **קַנְדָּסִין** - קורות נאו ענפים דקים, ראה פ"מ עירובין ג, ג. **הַגָּג** - השטוח שמעל לבית. **הַמְחִצוֹת הַתְּחִתוֹנוֹת** - כותלי הבית, כאילו הן נמשכות עד הסכך.

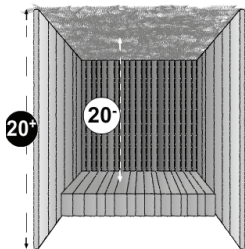
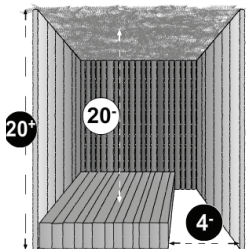
סוכה גבוהה

יב פְּרוֹץ מְרִבָּה עַל הָעוֹמֵד - השטח בדפנות הפתוח גדול מן השטח הסגור. **פְּתַח יָתֵר עַל עֵשֶׂר** - אמות, "עשר אמות [=כחמישה מטרים] הרי היא כפתח" (שבת טז, טו). פתח גדול מעשר אמות נחשב פרצה. **צוּרֵת פְּתַח** - ראה לעיל איור הלכה ב. **יג) וּמַעֲטָה** - מיעט מגובה הסוכה על ידי שהגביה את קרקעיתה. **כָּרִים** - כריות. **קִסְתוֹת** - שמניחים אותן מאחורי הגב כדי להישען עליהן (פה"מ כלאים ט, ב). **אֵינוֹ מַעוּט** - אין זה ממעט מגובה הסוכה, לפי שעתיד ליטלם משם בימי החג מחשש הפסד ממוון. **וְאִפְלוּ בְּטֵלִים** - ואפילו ביטלם משימוש, כגון כשאמר בפירוש שאינו עתיד לפנותם, אינו מיעוט, שהרי אין דרך בני אדם לבטל כרים וכסתות ולהניחם על גבי עפר ולהשחיתם. **מַעֲטָה בְּתָבֵן וּבְטָלוֹ** - וכדי שייחשב מיעוט וחלק מן קרקעית הסוכה חייב לבטלו, "מפני שסתם תבן דעתו לפנותו" (טומאת מת כד, ה). **בַּעֲפֹר קִתּוֹם** - ערמת עפר שהונחה סתם בלי להגדיר את מטרתה, ולא החליט לבטלה, ולכן ייתכן שיפנה אותה בעתיד. **הוֹצִיֵן** - ענפים מדולדלים. **יד) הלכה זו** עוסקת בסוכה בעלת שלוש דפנות שגובהה עולה על עשרים אמה, שכדי להפחית מגובהה, בנה בתוכה. **אֶצְטָבָה** - מבנה קטן לישוב עליו. הלכה זו עוסקת בהכשרת שטח האצטבה כסוכה. **כִּנְגֵד דִּפּוֹן הָאֲמָצְעִית עַל פְּנֵי כְּלָה** - לאורך כל הדופן האמצעית, עד שמגיע לשהי הדפנות הצדדיות, ויש ברחבה שבעה טפחים. ראה איור בעמוד הבא. **אֶצְטָבָה מִן הַצַּד** - לאורך הדופן הצדדית, שכדי שתהיינה לה שלוש דפנות כשרות, צריך שתהא הדופן הצדדית שבדופן ממול במרחק עד ארבע אמות, כדי שתוכל להיחשב "דופן עקומה" (ראה ה"ד). ראה איור. **כְּשָׂרָה** - הסוכה תחת סכך האצטבה בלבד (כס"מ). **כָּנָה בָּה עֲמוּד** - בא למעט מגובה

איורים מבארים להלכה יד

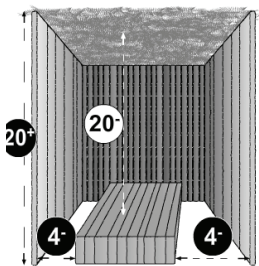
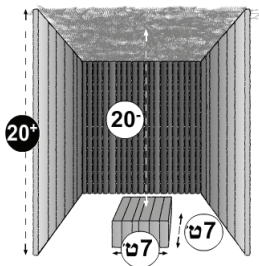
בנה אצטבה מן הצד.

בנה אצטבה כנגד דפן האמצעית על פני פלה.

בנה בה עמוד.

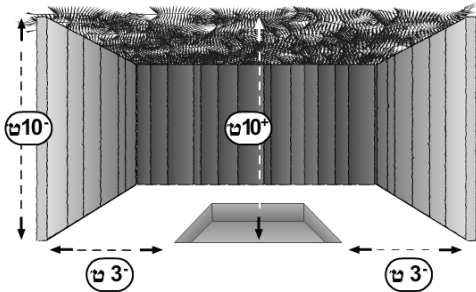
בנה אצטבה באמצעה.

הסוכה בעמוד ברוחב שבעה טפחים על שבעה טפחים ("הכשר סוכה") שישמש כבסיס הסוכה. פסולה - אין לראות את דפנות העמוד כאילו הן מחיצות העולות עד למעלה, כבסוכה הכשרה הנוכרת בהלכה יא. על גב העמוד - מעל העמוד. ראה איור. טו) פחותה מעשרה - טפחים בגובהה. וחקק - חפר בקרקע הסוכה, כך שדפנות החפירה מחוברים לדפנות הסוכה ומשלימים את הדפנות לגובה עשרה טפחים. ראה איור.

(טו, יז).

איור מבאר להלכה טו - חֶקֶק בָּהּ לְהַשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה. רוחב החקק הוא כשיעור סוכה קטנה.

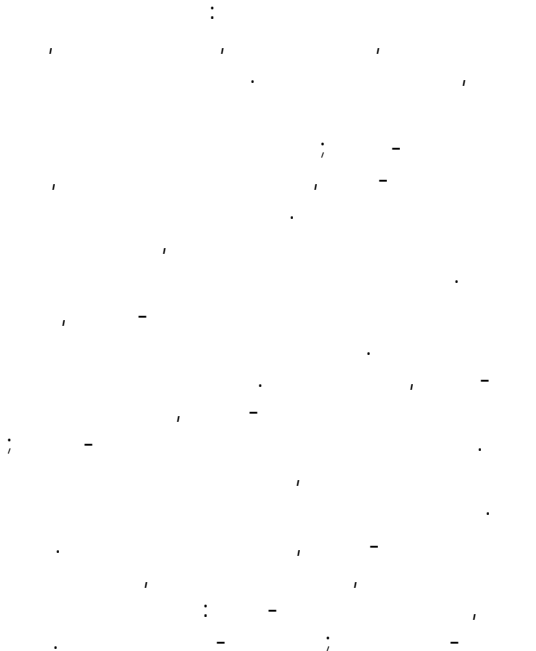

חומרי הדפנות

טז) דְּפָנֵי סֹכָה - ואף מעמידי הסכך (קז). **ואִפְלוּ מִבְּעֲלֵי חַיִּים** - בעלי חיים יכולים לשמש מחיצה רק אם אינם ניידים, כלומר כשהם קשורים (שבת טו, כא). **שְׁלֹא לְדַעַת** - שלא ידע שהעמידוהו שם לשם מחיצה. **אִסוּר בְּיוֹם טוֹב** - שהרי הוא עושה מחיצה ועובר על איסור בונה מדברי חכמים (שבת כב, כז). **דְּפָן רְבִיעִית** - שהרי "מותר להוסיף אוהל עראי בשבת" (שבת כב, כז), שהדופן הרביעית אינה מכשירה את הסוכה. **אוּהַל עֲרָאִי** - אוהל שאינו קבוע.

הסכך

חומרי הסכך

(א) הַסִּכֵּךְ - עיקר הסוכה הוא צל הסכך, ומכאן שמה. **מקבל טמאה** - האפשרות שחפץ מסוים יטמא, בדרך כלל על ידי מגע של דבר טמא. להלן נראה שחומרי גלם, כגון עץ להכין ממנו שולחן, אינם מקבלים טמאה, ואילו אוכל וכלים מקבלים טמאה. **(ב) בַּמַּחְבֵּר** - לקרקע. שלא נעקר. **הוֹצִיין** - עלים של ענפי הדקל. **יָצַר לוֹ** - ייגרם לו צער או שמשמעו שיהיה לו צר המקום. **הַדְּלָה** - הרים על גבי מוטות. **עָלִי גִפְנִים** - זמורות הגפן, שהיא צמח מטפס. **פְּלִים** - חפצים או בגדים. **וּבְלִיּוֹתֵיהֶן** - בגדים שבלו ונקרעו. כלי שנשבר ובגד שנקרע בשיעור מסוים כבר אינם מטמאים, משום שכבר אינם נחשבים כלי או בגד. **בְּשִׁבְרֵים שְׁעָדִין לֹא טָהְרוּ** - כלומר מפני החשש שישכך בכלי טמא שנשבר, אך גודל השבר אין בו כדי לטהרו מטומאתו (ראה כלים יט, א). **(ג) סוּכֵי** - ענפי. **פְּרִכְלִין** - "הפרכיל הוא השריג [הענף הדק] שהאשכולות תלויין בו" (טומאת אוכלין ה, ב). **מַכְבְּדוֹת** - הענף האדום של עץ התמר שיוצאים ממנו הענפים הדקים שתלויים בהם התמרים (שם).

סכך בירקות - שאינם ראויים למאכל אדם, ולכן אינם מקבלים טומאה. **אָויר** - לדין מקום האוויר בסוכה, ראה להלן הלכות כ-כא. **ד' בפשטי העץ** - ליבת הפשתן הבנויה מסיבים ארוכים. **דָק** - כותש. **נַפץ** - חבט את הפשתן (ר' תנחום). תהליך הכנת הפשתן כך הוא: לאחר שקוטפים אותו, שורים אותו במים במשך כעשרה ימים, עד שקליפת הגבעול מתחילה להירקב, אז מעלים אותו מן המשרה ומייבשים אותו, ואחר שהתייבש כותשים את אגודות הפשתן כדי להפריד מהן את שיירי הגבעולים. לבסוף חובטים את אגודות הפשתן ומנערים אותן כדי לנקותן וליישרן. **סִיב** - הצומח סביבות עץ הדקל. **חֶלֶף** - חילף החולות *(Desmostachya (=eragrostis) bipinnata)*. צמח דגני הצומח בצפיפות, גובהו כמטר, ומשמש לעשיית מחצלות וחבלים. **ה' חֶצִין** - גופי חצים. החצים היו מורכבים מראש מתכתי ומגוף עשוי עץ. את ראש החץ חיברו לגופו באחת משתי דרכים, על ידי תחיבת בליטה בקצה גוף החץ (חץ זכר) לתוך מגרעת בראש החץ או על ידי תחיבת בליטה בראש החץ לתוך מגרעת בגוף החץ (חץ נקבה). **ו' קָנִים** - הקנה *(Phragmites australis)* הוא צמח בעל גבעולים גבוהים חלולים ותפרחת דמוית נברשת, הגדל על גדות נחלים. הקנה שימש לעשיית משענות, למדידה, לקליעת סלים ומחצלות, לבניית גדרות וגגות ולעשיית חצים וחלילים. **גְּמִי** - גומא הפפירוס *(Cyperus papyrus)*. מליבת הגבעול של הגומא עשו בימי קדם נייר וחבלים, ואף קלעו ממנו מחצלות. **קִיר** - דופן הגבוהה מסביב כמסגרת העושה את המחצלת כלי קיבול. **ז' נְסָרִים** - לוחות עץ.

תעשה ולא מן העשוי

מִשְׁפִּין - משויפים וחלקים. שְׂמָא יֵשֵׁב תַּחַת תְּקֵרָה - העשויה עץ, ויחשיב אותה כסוכה. נִתַּן עָלֶיהָ נֶסֶר אֶחָד - בצד הסוכה, שהרי באמצעה הסכך פסול (ראה הלכה יג, ר' מנוח). שְׂיֵשׁ בְּרַחְבוֹ אַרְבָּעָה טַפְחִים בְּשֵׁרָה - וכאלו דופן הסוכה נמשכת מעט בתקרה (דין "דופן עקומה" שלהלן בהלכה יד). וְאִין יִשְׁנִין תַּחְתָּיו - שהרי מי שישן תחתיו ישן תחת דופן. ח) לֹא נַעֲשׂוּ לְשֵׁם סִכָּה - ועשיית הסכך צריכה להיות לשם צל. תְּקֵרָה - העשויה מקרשים (פה"מ סוכה א, ז). תְּקוּעִין - במסמרים. פְּקָפֵק - טלטלם ממקומם. הַנִּיד הַמְּסַמְרִים - נענע אותם (ראה פה"מ א, ז). מְבַנְתִּים - מבין כל שני נסרים. ט) חוֹטֵט - חופר. גְּדִישׁ - ערמה של עומרי תבואה. שְׁהָרִי לֹא עֹמֵר - בזמן שעשה גדיש זה לא הייתה כוונתו להצל על מה שנמצא תחתיו. חָלַל טַפַּח - הגובה המזערי של אוהל הוא טפח (להלן הלכה כא), ואם הניח חלל בגובה זה במידת שבעה על שבעה טפחים, הראה שהניח את העומרים שעליו גם לשם צל. ואין כל חשיבות לסדר הפעולות, אם סיכך תחילה או בנה דפנות תחילה (ק).

י) זְרָדִין - ענפים רכים.

סכך פסול עם כשר

?

יִמְלֶךְ - יתחרט. **וְאִם הִתִּירָן** - ואין הן נראות כחבילות שדרך אדם לשים על גגו לייבשם. **בְּדִים** - ענפים. אם יש בחבילה פחות מעשרים וחמישה ענפים, מותר לסכך בה כפי שהיא. **יֵאָדָּן לְמַנִּין** - שמטרת האגידה היא רק ספירת הבדים, כגון למכירה. **חֲרִיּוֹת** - ענפי הדקל. **בִּיָּדֵי שְׂמִים** - באופן טבעי, שהטבע הוא מעשה ידי ה'. **אָגַד שְׂאִינוּ עָשׂוּ לְטַלְטְלוֹ** - שאם יטלטל אותו, יינתק האגד. **יֵב קַצְצוֹן** - כדי לעקרם מן הארץ ולהכשיר את הסכך. **הַדְּלָה** - הרים את הענפים והניחם על קורות הסכך. **הַסְכִּיף הַרְבֵּה מֵהֵן** - הסכך הכשר הרבה יותר מן הקצוץ. **שְׁתֵּהִיהָ עֲשׂוּיהָ לְשֵׁם סִכָּה** - כדי שבהכשרת הסוכה יהיה מעשה מחודש, "לפי שהכלל אצלנו 'חג הסוכות תעשה לך'. ואמרו: 'תעשה' - ולא מן העשוי" (פה"מ סוכה א, ד.). **יֵג בֵּין מִן הַצַּד** - צמוד לאחד הדפנות. **יֵד בְּקַטְנָה** - להגדרתה ראה הלכה טו.

?

?

צילתה מרובה מחמתה

שְׁנֵפַחַת - שנפער חור באמצע הגג. **הַמְקַפֵּת אֶכְסָדְרָה** - ראה לעיל ביאור ד, ח. **מְלַמְעֵלָה** - על קצה הסכך. **פְּחוֹת מִכָּאן** - פחות מכך לכל כיוון. **רוֹאִין פְּאֵלו הַכֶּתֶל נֶעְקָם** - זהו דין "דופן עקומה". **הַלֵּכָה לְמִשְׁה מְסִינִי** - כל דין המקובל ממשנה רבנו שאין לו רמז במקרא ולא אסמכתה ואי אפשר ללמדו באחת משלוש-עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן, אך אין בו מחלוקת (הקדמה לפה"מ). **טז) בְּצִמְצוּם** - בדיוק. **פְּסוּלָה** - מן הטעם שיתבאר בהלכה יט. **יח) נוֹאֵי** - קישוטי. **אֵין מְמַעֲטִין בְּגִבְהָה** - להכשירה כשהיא גבוהה מעשרים אמה, משום שאינם כשרים לסיכוך. **אָבֵל מְמַעֲטִין בְּרַחֲבָה** - נחשבים כמקטינים את רוחב הסוכה, שהרי הם כשרים לשמש כדופן, וכאילו הם משמשים כדופן. **מִפְּלִגִּין** - מרוחקים. **מִגְּגָה** - מן הסכך. **יט) חֲלוּנוֹת** - חללים.

סוכה על גבי סוכה

שחממתה תהיה מרבה מצלתה - בקרקע הסוכה, שהרי חור בסכך שהשמש חודרת דרכו מאיר על שטח גדול יותר בקרקע הסוכה (פה"מ סוכה ב, ב). **כ** אם סכה גדולה היא - כיוון שסכך פסול בסוכה גדולה פוסל רק בארבעה טפחים, ובסוכה קטנה בשלושה טפחים (הלכות יג-יד). **כא** מדביל - שהקנים אינם בגובה שווה. **כב** או יתר - שטפח זה נחשב כאוהל בפני עצמו, "שאיין קרוי אוהל אלא טפח על טפח ברום טפח או יתר על זה" (טומאת מת יב, א). **כג** רואין אותו וכו' - קצה הסכך העליון נחשב כמחובר לקצהו התחתון, כאילו נעשו זה בצד זה (שבת יז, כה). מקרה חריג זה הוא הלכה למשה מסיני (פה"מ אהלות יב, ה). **כד** לקבל - לשאת.

סוכה שאינה שלו

3

הישיבה בסוכה

הפטורים והחייבים

כג פלה - וילון הפרוס על עמודים מעל המיטה וסביבה כדי להגן על השוכב בה מפני יתושים או זבובים וכיוצא בזה. **כה הגזולה** - הבנויה על קרקע גזולה. **תקף** - התחזק וגבר עליו. **שָׁאִין הַקֶּרֶקַע נְגֻזָּת** - "הקרקע אינה נקנית לגזולן לעולם, אלא ברשות בעליה קיימת... וחוזרת לנגזל בלא דמים [תשלום]" (גולה ואבדה ח, יד). **תַּקְנַת חַכְמִים** - "כל הגוזל - חייב להחזיר הגזילה עצמה... אפילו גזל קורה, ובנה אותה בבירה [בבניין], הואיל ולא נשתנית, דין תורה הוא שיהרוס את כל הבניין ויחזיר קורה לבעליה, אבל תיקנו חכמים מפני תקנת השבים [כדי לקרב את הדרך הישרה ולהקל על הגזלנים השבים בתשובה], שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבניין וכן כל כיוצא בזה. אפילו גזל קורה ועשה אותה בסוכת החג, ובא בעל הקורה לתבוע בתוך ימי החג - נותן לו את דמיה. אבל אחר החג, הואיל ולא נשתנית, ולא בנאה בטיט - מחזיר את הקורה עצמה" (גולה ואבדה א, ה). **א טמטום ואנדריג'נס ... עבד** - ראה לעיל ב, א.

?

מצות הישיבה בסוכה

?

?

" (ויקרא כג, מב).

קָטַן שְׂאִינוּ צְרִידָא לְאָמוּ - שאינו קורא בשם אמו כשניער משנתו כדרך שעושים ילדים קטנים (פה"מ סוכה ב, ג). **(ב) מְשַׁמְשִׁיחֵן** - עוזריהם. **(ג) הָאֵבֶל** - בשונה מן המצטער מן הסוכה, כאן צערו פנימי, ואין הסוכה גורמת לו צער, ולכן הוא חייב ליישב את דעתו. **שׁוֹשְׁבֵינֵין** - רעיו ומיודעיו של החתן המשלחין לו מעות כדי שיוכל לעמוד בהוצאות המשתה, ואוכלים ושותים עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתם (זכיייה ומתנה ז, א). **בְּנֵי חֶפְהָ** - האוכלים בסעודת החתן והכלה. **(ד) שְׁלוּחֵי מִצּוּהָ** - כגון ההולכים לקבל את פני רבם בשלושת הרגלים (תלמוד תורה ה, ז), או לפדות שבויים וכדומה. **פְּטוּרֵין מִן הַסִּכָּה** - "שהעוסק במצוה - פטור מן המצוה" (אישות טו, ב). **(ה) הַיְשִׁיבָה בַּסִּכָּה** - השהייה בה. **קָבַע** - עיקר, בחשיבות והתמדה (פה"מ סוכה ב, ח).

?

אָשִׁישׁוֹת - בקבוקי יין (ראבי"ע בשיר השירים ב,ה). **מְנוּחָה** - פמוט, בין שיש בו נר דולק בין שאין בו נר דולק. **סִכָּה קְטָנָה** - שבעה טפחים על שבעה טפחים. **מְנִיחָה חוץ לְסִכָּה** - שאין דרך אנשים להציב מנורה במקום כה צר. ו) **אֲכִילַת עֲרָאִי** - "ואכילת עראי הוא שיאכל כמות מועטת, ולא יתכוון בו שיהא סעודה, ואינו אוכלו אלא להשקיט רעבונו עד שישלים אכילתו אחר כך" (פה"מ סוכה ב,ד). ושיעור המאכל מבואר כאן. **כְּבִיצָה** - מידת נפח, כחמישים סמ"ק. ז) **קָלִיֹּת** - גרגירי שיבולים קלויים באש. **קָדִין אֲכִילַת מִצָּה בַּפֶּסַח** - ראה חמץ ומצה ו,א. ובשבת ויום טוב חייב לאכול פת: "צריך לקבוע כל סעודה משלושתן על היין, ולבצוע על שתי ככרות, וכן בימים טובים" (שבת ל,ט). ח) **שְׂמָא יִמְשָׁךְ אַחַר שְׁלָחֵנוּ** - ויהיה ראשו ורובו חוץ לסוכה. **בְּסִכָּה גְדוֹלָה** - להגדרתה ראה ה,טו. ט) **מְבִין** - מעיין.

משך המצווה וברכתה

י) לְתַבְשִׁיל שְׁלֹפֹל - שמתקלקל מהר במים. **יא) יְתִיר** - יפרק. **הַמְנַחָה** - שעתיים וחצי זמניות (כשמחלקים את היום לשנים-עשר חלקים שווים) לפני שקיעת השמש (פה"מ ברכות ד, א). **פּוֹחַת בָּהּ** - מסיר ממנה סכך בשיעור ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, שהוא שיעור מקום, ופוסל את הסוכה (ראה ה, כ), "כדי להכיר פסולה ושכבר נגמרה מצוותה" (להלן הלכה יד). **יב) כָּל זְמַן שִׁיבְנִים** - אפילו מאה פעמים ביום. אך אם יצא לצורך הסוכה, כגון להביא מאכל וחוזר מיד - אינו מברך בכניסתו (המאירי). **מְבָרֵךְ קֳדָם שְׁיִשֵּׁב** - כיוון שמיד לאחר הברכה המעשה. וגם אם שכת, כיוון שממשיך לשבת - מברך (ברכות יא, ה). **מְבָרֵךְ עַל הַזְּמַן** - 'ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'. **רְבִי** - הגדולים שברבנים. **יג) בְּזַמַּן הַזֶּה** - בזמן הגלות. **שְׂאֵנו** - הרמב"ם ורוב עם ישראל שהיו בחוצה לארץ (ראה שביתת יום טוב א, כא). **טְמֵטוֹם וְאַנְדְּרִיגִינִס** - ראה לעיל ביאור א, ב.

תשמישי מצוה

ארבעת המינים ונטילתם

ארבעת המינים

(ויקרא כג, מ)

(שם)

יד אינו יכול לפחות בה - אינו יכול להסיר חלק מסכך הסוכה (כמתואר לעיל בהלכה יא), כיוון שיש בכך משום סתירה, האסורה בשבת וביום טוב (ראה שבת י, טו; כב, ז). **טו** נאותין - משתמשים. **לדבר אחר** - לשימוש אחר מלבד צורך הסוכה. **מקצית** - מיועדת למצוותה בלבד. **בין השמשות** - "משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינוניים הוא הזמן הנקרא בין השמשות, והוא ספק מן היום ספק מן הלילה" (שבת ה, ד). **טז** להסתפק - להשתמש. **בוזל** - פורש, שאומר שבכניסת היום לא יוקצו למצוה, וממילא הם מותרים גם לשאר הזמן. **ולא נחשבו כמותה** - הואיל ולא הקצה אותן לה. **א** חריות - ענפי הדקל. **שרביט** - מקל ארוך.

(שם)

(שם)

נטילת לולב

ב) חופין את עצו - מכסין את גבעולו. **בגבעול אחד** - שיוצאים שלושה עלים ממקום צמיחה אחד בגבעול, והוא היגבעולי בלשון רבנו. **ג) משוף** - ארוך. **ופיו** - שפת העלה. **ד) מסור** - מסור, שהוא משוּן ויש בו פגימות ככפגיונות שבמגל הגדול. **צפצפה** - העץ נקרא בימינו צפצפת הפרת (*Populus euphratica*), שהוא ממשפחת הערבתיים. עליו הצעירים של עץ זה מאורכים ודומים לערבה, ואילו עליו הבוגרים רחבים או בצורת מעוין. **מפי השמועה** - כפי ששמעו איש מפי רבו, במסורת שבעל-פה כיצד להבין את דברי המקרא. **ה) ומעבנין זה את זה** - קיום המצווה אינו יכול להיעשות מבלעדי אחד המינים. **ו) מצוה** - מדברי חכמים. **אגדה אחת** - וכשאוגדם מברך "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", ואפילו קודם החג. ואם לא בירך בשעת אגידתם - יברך בשעת נטילתם (ברכות יא, ט). **מברך תחלה** - לפני הנענוע ולאחר ההגבהה: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציונו **על נטילת**"

, שכיין שהגביהו - יצא ידי חובתו ; אבל אם ברך לפני שיטלם בידו - מברך
 'ליטול את הלולב' (ברכות יא,טו). **וְכֵן סְמוּכִין לוֹ** - שלושת המינים האחרים הם
 כסמוכים (=נשענים עליו) וטפלים לו, שהוא בולט מכולם. **עֲקָרֵיהֶן** - שורשיהם,
 מקום גדילתם. **זו בְּדֵי** - ענפי. **מוֹסִיף** - בהדס כמה שירצה. ואינו חייב להוסיף
 עבות אלא אפילו הדס שוטה (קי' עפ"י רס"ג). **לא פָּסְלִי** - זו מהדורה בתרא (ראה
 שו"ת שיג, ושו"ת ברכת אברהם, סימן לא). ובמהדורה ראשונה כתב רבנו: "פָּסְלִי".
ח טפחים - שיעור הטפח רוחב ארבעה אגודלים, כשמונה סנטימטרים. **אֶרֶץ כֵּל**
שֶׁהוּא - כלומר ארוך מאוד. **מִשְׁדָּרוֹ** - מקום צמיחת העלים בענף הלולב. **טו דָּרְדָר**
גְּדִילָתָן - כשמקום חיבורם לעץ כלפי מטה. **רוח** - כיוון. **י מוליד** - על ידי פשיטת
 ידיו לפניו ונענוע ראש הלולב קלות שלוש פעמים, **ומביא** - מחזיר את הלולב

.
 ' .
 ' ' ' ?
 ' ' ' (תהלים קיח, א; קיח, כט)
 ' (שם קיח, כה).

.
 ' ' ' : -
 ; -

' ' ' -
 . ' ' ' -

' ' ' -
 . ' ' ' -
 ' ' ' -

זמן המצווה

" :
 " (ויקרא כג, מ).
 " :
 " (שם).

' ' ' ?
 ' ' '

אליו לצד חזוהו. **וְכֵן בְּעֵלְיָהּ** - כשמרים את הלולב למעלה ומנענעו שלוש פעמים. **וַיְרִידָהּ** - כשמנמיך את ידיו יותר ממה שהיו בשעת הברכה. **קְרִיאַת הַהֶלֶל** - שבשמונת ימי החג (כולל בשמיני עצרת שאין נוטלים בו את הלולב) גומרים את ההלל (חנוכה ג, ו), כלומר קוראים את פרקים קיד-קיח בתהילים בשלמותם. **(יא) גִּימּוֹן** - בית יד לאחוז בו אגודת הלולב (י' ע"פ פה"מ שבת ה, ד). **בְּעֶצֶץ אוּ בְּקִדְרָה** - שאין זה דרך כבוד. **(יב) וַיֵּשׁ לוֹ** - מותר לו אם הוא רוצה. **מְשִׁיחָהּ** - חבל דק. **וְכָל מִיֵּן שְׂיִרְצָהּ** - לאו דווקא חבל שנעשה מאחד מארבעת המינים. **(יג) וּבִמְקוֹדֶשׁ** - ירושלים כולה, בתחום המקודש, נקראת מקדש (פה"מ ראש השנה ד, א). **אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרְבִים** - שאסור מן התורה לטלטל בשבת חפץ ארבע אמות ברשות הרבים (שבת יב, ח). **בְּשׂוֹפֵר** - ראה ב, ו.

(לעיל, יג)

יד) בַּגְּבוּלִין - בכל המקומות שמחוץ לירושלים. **טו) מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְצוּהַ מְדַבְּרֵי סוּפְרִים** - מצווה מתקנת חכמים, מדרבנן, ומברכים עליה 'וציוונו', 'והיכן ציוונו? בתורה, שכתוב בה: 'אשר יאמרו לך תעשה'. נמצא עניין הדברים וְהִסְעֵן [סידור הדברים והסברם], כך הוא: אשר קידשנו במצוותיו, שציווה בהן לשמוע מאלו שציוונו...'' (ברכות יא,ג). **יז) רִבֵּן יוֹחֵן בֶּן זִכְאִי** - תלמידו של הלל הזקן (ראה הקדמה למשנה תורה, ח). חי בדור חורבן בית שני ושיקם ביבנה את עולם התורה. **יז) כְּדֵי שִׁיְהִי הַכֹּל שְׁוִין** - שלא תהא תורה נראית כשתי תורות. **וְאִין שָׂם** - אין המילה 'שם' היא מילת קישור שתורגמה מהסגנון הערבי, ואין משמעותה ציון מקום. **יח) וּבְזִמְן הַזֶּה** - בגלות, כשאין סנהדרין בארץ-ישראל. **הַחֲשֵׁבוֹן** - החשבון על פי האסטרונומיה, ולא על פי הראייה (ראה קידוש החודש ה,א). **נִשְׂאָר הַדָּבָר** - מטעם 'יתקנת חכמים היא, שייזוהרו במנהג אבותיהם שבידיהם'' (קידוש החודש

מצוות ערבה

?

?

?

" "

"

" (תהלים קיח, כה),

הה). יט) **כָּל שְׁחִיב בְּשׁוֹפָר וּבַסֵּבָה** - הגברים. הנשים פטורות, וכן הקטנים (ראה לעיל ב, א-ג; ו, א). כ) **הִלְכָה לְמִשְׁהַ מְּסִינֵי** - ראה לעיל ה, יג. כא) **מְרֻבִּיּוֹת** - ענפים גדולים ועבים (מלשון רבה - ר' תנחום), ובאורך אחת-עשרה אמות (כחמישה מטרים וחצי). וְרֵאשֵׁיהֶן כְּפּוֹפִין - כיוון שגובה המזבח עשר אמות, הערבה גבוהה חצי מטר מן המזבח, ולכן ראשה כפוף על המזבח. תוֹקְעֵין וְכוּ' - על תקיעה ותרועה, ראה ג, א-ב. כב) **יִכְמְשׁוּ** - ייבלו. וְלוֹקְחֵין מִמֶּנָּה - מגיית הזהב.

חיבת המצווה

השימוש בארבעת המינים לצרכים אחרים

פסולי המינים ; שמחת החג

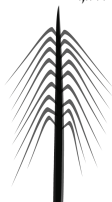
פסולי הדר ואיסור

כד) ומתפלל והוא בגידו - "לא יאחוז תפילין בידו וספר תורה בזרועו ויתפלל, מפני שלבו טרוד בהן. ולא יאחוז כלים ומעות בידו, אבל מתפלל הוא ולולב בידו בימות החג, מפני שהוא מצות היום" (תפילה ה,ה). **קשיבנס למדרש** - לעיין בדברי תורה, "כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו" (לעיל ו,ט). **כה) ומחזירתו למים בשבת** - כדי שלא יכמוש, שמשם לקחוהו (רש"י), וארבעת המינים הריהם מצוות היום.

א) גִּזּוּל או גָּנוּב - הגנבה בחשאי והגזל בפרהסייה ובעזות פנים. **לְאַחַר יְאוּשׁ** - ייאוש בעלים, "כגון ששמע אותם אומרים: 'ויי לחסרון כיס [=חבל על מה שהפסדת!]' וכיוצא בדברים אלו, שמראין שנתייאשו" (גולה ואבדה יד, א). **גִּזּוּל...** **הָרִי זֶה פְּסוּל** - "מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה, שהקדוש ברוך הוא שונאה" (איסורי מזבח ה, ט). **אֲשֶׁרָה** - עץ שנטעוהו מתחילה שיהא נעבד לשם עבודה זרה, והוא אסור בהנאה (עבודה זרה ח, א). **עֵיר הַנְּדָחַת** - ראה א, ג. **קְמוּשׁ** - נבול. **וּבִשְׂעַת הַדְּחָק** - בזמן שיש צורך גדול, תרגום "לחץ" - 'דוחקא' (פה"מ מעשר שני ב, ה). **ב) עֲרֵלָה** - בשלוש שנותיו הראשונות של אילן המאכל, פירותיו אסורים באכילה ובהנאה (מאכלות אסורות י, ט). **תְּרוּמָה טְמֵאָה** - שנטמאה, שהיא חייבת בשרפה (תרומות ב, יד). **טָבַל** - פירות שלא הפרישו מהן תרומות ומעשרות, שהם אסורים באכילה. מילה ארמית מורכבת משתי מילים, 'טב-לא', כלומר לא טוב (פה"מ ברכות ז, א). **דְּמָאֵי** - פירות שיש ספק אם נתעשרו אם לאו (מעשר ט, א). מילה ארמית המורכבת משתי מילים, 'דא מאי, כלומר זה - מהו'. יש להפריש מהם מספק, ורק לעניים מותר לאכול מהם בלי להפריש. **תְּרוּמָה טְהוֹרָה** - הנאכלת בטהרה על ידי הכהן. **מַעְשֵׂר שְׁנֵי** - המופרש בירושלים ונאכל בטהרה על ידי בעליו. **יִכְשִׁירוּ לְטֵמְאָה** - יעשה מעשים שיכשירו את הפרי לקבל טומאה. מאכל אינו יכול לקבל טומאה אם לא נרטב באחד משבעה משקין (מים, טל, שמן, יין, חלב, דם או דבש), וזה נקרא הַקְּשֵׁר לְטוּמָאָה (ראה טומאת אוכלין א, א-ב). וכאן האתרוג מוצמד ללולב הרטוב לאחר שהוצא מהשרייתו במים (ראה ז, כד), והרי "אסור לטמא את התרומה של ארץ ישראל, כשאר הקודשים, ולא יביא אותה לידי טומאה" (תרומות יב, א). **ג) נִסְדָּק** - בשדרתו מתחת לעלה העליון, אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה. **עַד שִׁיָּאָו כְּשֵׁנִים** - כמזלג בעל שתי שיניים. **בַּעַל חֲטָרֵת** - גיבנת, והלולב נראה כאדם המתכוּפֵּן כלפי בטנו מחמת זקנה (רי מנוח). **עָקָם לְאַחֲרָיו** - לצד שדרתו (היינו שהשדרה בצדו הפנימי של הכיפוף). ראה איור. **נִדְלָדְלוּ** - נתרפו כלפי מטה, וכבר אינם קרובים לשדרה. ראה איור בעמוד הבא.

איורים מבארים להלכה ג

נְפִרְצוּ - על פי פה"מ
סוכה ג, א.

מימין: **לולב**... **עָקָם לְפָנָיו**. באמצע: לולב ישר.
משמאל: **לולב**... **עָקָם לְאַחֲרָיו**. הלולב מימין פסול.

ד) בְּרִית - בריאת, גדילת. **וְדַבּוּקִין מְגַבּוּ** - של העלה. **תְּיוֹמֹת** - מלשון תאום. **מְגִיעַ לְעֶקֶר** - כלומר לישורשי העלה שלמעלה ממנו. **ה) עֲנָבָיו** - פירות ההדס, שבתחילת צמיחתם הם ירוקים, אחר כך מאדימים, ובגמר בישולם על גבי הענף הם משחירים. **עֵבֶר** - על מצוות חכמים. **אָחֵר** - אדם אחר, שאינו צריך לצאת בהדס זה. **ו) נְפִרְצוּ** - ראה הלכה ג. **ז) מְפֹלֵשׁ** - מצד לצד. **פְּאֶסֶר** - כקוטר של מטבע, שקוטרו 23 מ"מ, ושטחו כ-4.1 סמ"ר (מידות ושיעורי תורה). **יָדוּ** - פטמתו, קצה

לולב שאינו שלו

האתרוג. **שְׁשׁוּשַׁנְתוּ בּוֹ** - בתחילת צמיחתו, הנובלת לאחר מכן, ויש אתרוגים שאין להם פטמה. **מַעֲקָר הָאֶתְרוֹג** - העוקץ. **הֶזְזִית** - כתמים מחוספסים למראה. **וְאִם עַל דָּדוֹ** - הכוונה לכל חלקו העליון של האתרוג, כשעוקצו למטה. **הַחִיצוֹן** - קרום דק מאוד על הקליפה הצהובה (פה"מ סוכה ג,ו). **זֶרֶק** - בלשון חכמים מציין הן את הצבע הירוק הן את הצבע הצהוב בלשון ימינו (ק'). **כְּמוֹת שֶׁהִיא בְּרִיתוֹ** - שתחילתו ירוק כירק, וסופו צהוב. **ח** **תְּפֹחַח** - כגון שנשרה במים ותפח. **סְרוּחַ** - רקוב. **כְּבוֹשׁ** - מושרה במי מלח או בחומץ. **שְׁלוּק** - במים רותחים. **מְנַמֵּר** - בכתמים. **זֶרֶק כְּכֶרֶתָן** - צבע ירוק כהה כצבע הירקות (פה"מ ברכות א,ה). ורבנו מפרש את מילת 'כרתן' כשם לגווין וצבע ולא כשם הירק הקרוי 'כרישין' (ק' בפה"מ). **בְּדַפּוּס** - בתבנית, לתת לו צורה. **בְּרִיָּה אַחֲרֵת** - בריאה אחרת, כלומר ששיווה לו צורה שונה מזו של אתרוג רגיל. **דְּפִין** - "כגון דף מרובעי" (רי"ח, סוכה לו,ב), אלא שיש לו צורת אתרוג. **בְּסֵר** - פרי שעדיין לא נשלם בישולו (מעשר ב,ג). **ט** **אֲסוּר בְּאֲכִילָה** - הכוונה לערלה, תרומה טמאה וטבל. **י** **מִתְנָה** - ומותר ליתן מתנה בשבת וביום טוב (פה"מ סוכה ג,א).

שמחת בית השאובה

" (ויקרא כג, מ).

?

?

יא) תְּפוּסוֹת הַבַּיִת - נכסי ירושה לפני החלוקה, והרי הם כשותפין בהם. **וְאִין הָאֲחִין מְקַפְּדִין בְּקָדָה** - שלקח אתרוג, משום שיש עוד אתרוגים לצאת בהם ידי חובה, ומוכח שהם מוחלים זה לזה על שנטלו זה את אתרוגו של חברו. **פְּרִישׁ** - פרי עץ התבוש (*Cydonia oblonga*), פרי כעין תפוח גדול. פירותיו אינם מצטיינים בעסיסיות והם מותקנים לאכילה בבישול (פה"מ מעשרות א, ג). **פְּאֲחָד** - ביחד. **אִינוּ יוֹצֵא** - שהרי ברור שגם הם רוצים לצאת באתרוג זה, ולא בפריש וברימון, ועדיין הם נחשבים שותפים. **יב) מִצְוֵה לְשַׂמַּח בְּהֵן** - ראה שביתת יום טוב ו, יז-כא. **בְּמַקְדָּשׁ** - בעזרת הנשים. **יג) מִכָּה** - מנגן. **בְּפָה** - לשיר. **מִסְפָּקִין** - משמיעים קול על ידי הכאה בכלי (פה"מ ביצה ה, ב). **מִטְפָּחִין** - מכים כף יד אחת על חברתה.

" (דברים כח, מז).

(משלי כה, ו).

" (שמואל ב ו, כב).

" () :

" (שם ו, טז).

שם

שם

מִפְּזִין וּמְכַרְכְּרִין - אופני ריקוד (רד"ק בשמואל-ב ו, טז). **וְשִׂמְחָה זו** - הכרוכה בנגינה בכלי שיר, ריקוד, טיפוח וכדומה האסורים בשבת ויום טוב (שבת כג, ה). **יָד אֲנָשִׁי מַעֲשָׂה** - אנשים הידועים במעשיהם הטובים. **(טו) עֲבוֹדָה גְּדוּלָה הִיא** - לעשות האמת מתוך שמחה בלא אינטרס חומרי, מפני שכך האמת (תשובה יב). אהבת הקב"ה צריכה למלא את האדם בכל צעד בחייו (שם יג). **מְגִיס דַּעְתּוֹ** - מתגאה, מלשון גס. כלומר רואה פחיתות כבוד בהשתתפות פעילה בשמחה זו. **מִקָּל** - מזלזל. **וְכֵן דוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אוֹמֵר** - בתשובה לבזו שבדברי אשתו שהעירה לו על ששמח יותר מדי בעת שהעלו את ארון הברית לעיר דוד, והתנהג שלא כראוי למלך: **"וְהִיטִי שֶׁפֶל פְּעִינִי וְעַם הָאֲמָהוּת [השפחות] אֲשֶׁר אֶמְרָת [שהן מבזות אותי], עִמָּם אֶבְדָּה [דווקא עם מעשים אלו אני מכובד יותר, מפני שאני עושה אותם לכבוד ה']"**.